

Drentse Wespddieven *Pernis apivorus* nestelen steeds vaker in Japanse lariks *Larix leptolepus*

Willem van Manen

Met de teksten en foto's in het achterhoofd van de vogelboeken die ik als jongetje las in de jaren zeventig (Brehms Tierleben, Gevederde Vrijbuiters van A.B. Wigman, Zien is Kennen), zocht ik in Drenthe heel wat uren tevergeefs naar wespddiefnesten in loofbos. Mijn eerste nest vond ik in 1979 bij Huis ter Heide, in een ... douglas! Dit bleek geen toeval: van mijn eerste tien nesten zaten er negen in een douglas. In de loop van 20 jaar is daar echter een duidelijke verandering in gekomen. Welke verandering was dat en waardoor werd deze veroorzaakt?

Methode en materiaal

In de loop van de jaren zijn diverse, elkaar aanvullende, methoden ontwikkeld die een goed overzicht geven van aanwezigheid en activiteiten van de lokale Wespddieven (van Manen & Nijmeijer 1989, van Manen 1992, Bijlsma 1993, 1997). Het 'boomtoppen' heeft zich daarbij als cruciale methode ontpopt: vanuit de kruin van een hoge boom in juli en augustus de vliegactiviteiten van Wespddieven volgen en intekenen op kaarten.

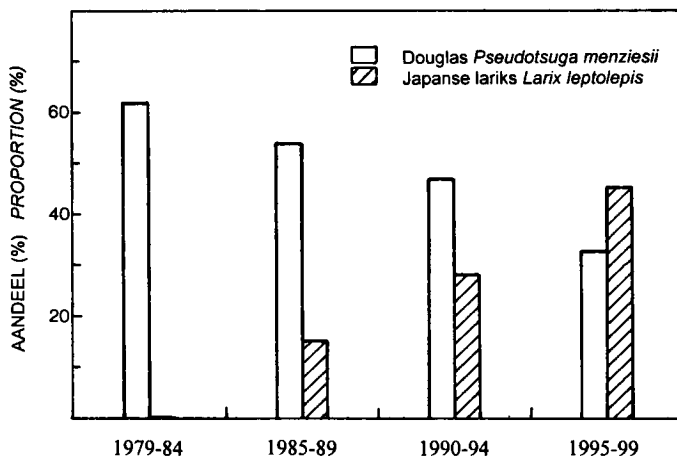
In de periode 1979-99 verzamelde ik gegevens van 120 Drentse wespddiefnesten (Bijlage 1). Een aantal daarvan was meermalen in gebruik (Bijlage 3). Omdat ik ervan uitga dat Wespddieven elk jaar een onafhankelijke keus maken waar ze zullen gaan nestelen, zijn ook de hergebruikte nesten in de analyse betrokken.

Resultaten en discussie

Over 1979-99 gerekend werden Wespddieven in zes verschillende boomsoorten broedend aangetroffen, het meest in douglas (bijna de helft van de gevallen) maar in toenemende mate ook in lariksen (Figuur 1). Het broeden in loofbomen is uitzonderlijk (3 van de 120 broedpogingen); wat dat betreft hebben de oude vogelboekjes me in eerste instantie inderdaad op het verkeerde been gezet.

In de keuze van nestboom is over de periode van ruim 20 jaar een duidelijke verandering opgetreden, waarbij vooral Japanse lariks in toenemende mate als nestboom werd uitgekozen. Waarom schakelden de Wespddieven over op lariksen? Is er misschien iets mis met het broeden in douglas? Dat blijkt niet uit het broedsucces: 85% van de eileggende paren in douglas was succesvol (n=47), tegen 72% in lariks (n=25) (Bijlage 2). Er is bovendien geen sprake van een trend, waarbij de broedgevallen in douglas in later jaren vaker zouden mislukken (en de 'switch' naar lariks verklaard zou kunnen worden).

Een andere mogelijkheid zou kunnen liggen in een veranderd aanbod van boomsoorten door selectieve kap en aanplant. In de Drentse bossen is het areaal van zowel lariks als douglas in de afgelopen 20 jaar echter nauwelijks gewijzigd. In vrijwel alle wespendifterterritoria waren en zijn geschikte percelen douglas aanwezig. Gerekend naar het beschikbare oppervlak van de verschillende boomsoorten bestaat er overigens nog steeds een voorkeur voor douglas boven lariks. In de afgelopen vijf jaar breidde namelijk 33% van de Wespendien in douglas, dat 6.1% van het Drentse bosoppervlak beslaat. Bij de lariks was dat 45% in 17.4 % van het bosoppervlak.

Figuur 1. Aandeel Wespendien nestelend in douglas en Japanse lariks in Drenthe in 1979-99. *Proportion of Honey Buzzards nesting in Douglas fir and Japanese larch in Drenthe in 1979-99.*

Een duidelijke verandering heeft wel plaatsgevonden in de leeftijd van het bos. Het merendeel van het bos waarin Drentse Wespendien broeden is nu ongeveer 60 jaar oud en dus substantieel ouder dan 20 jaar geleden. Het is aannemelijk dat lariksbos voor Wespendien pas op latere leeftijd aantrekkelijk werd om in te broeden. Door dunningen werd de onderlinge afstand tussen de bomen groter, waardoor ze een bredere kroon ontwikkelden en er meer aanvliegruimte tussen de kronen ontstond. Wespendien vliegen hun nesten veelal over de laatste 50-150 m (soms wel over >300 m) beneden boomtopniveau aan, zodat enige ruimte tussen de kruinen noodzakelijk is. Ook hebben oudere lariksen vaker een onregelmatig gevormde kroon, waardoor er meer nestelplaatsen zijn die van bovenaf goed zijn afgeschermd. Dat laatste is belangrijk voor Wespendien, omdat beide ouders de jongen al in de derde levensweek alleen kunnen laten om te foerageren. Alleen wanneer er

ruimschoots wespenbroed voorhanden is, kunnen Wespddieven (vooral de vrouwtjes) langdurig in de latere jongenfase bij het nest blijven.

Foto. Adult mannetje Wespddief met twee jongen op lariksnest in gaffelconstructie, Havelte, juli 1993 (Herman Gruppen). *Adult male Honey Buzzard with two nestlings on nest in the fork of a larch, Havelte, July 1993.*

In de Drentse boswachterijen hebben Haviken *Accipiter gentilis* en Buizerds *Buteo buteo* al veel langer dan Wespddieven een voorkeur voor lariksen (Bijlsma 1993). Blijkbaar zijn lariksen erg geschikt om een nest in te bouwen. Iedere klimmende roofvogelaar zal dat kunnen beamen: mooie stevige horizontale takken, voorzien van een ruwe bast en talloze knobbeltjes die een onwrikbare ondergrond vormen voor takken. De voor het nest gebruikte takken zijn ook van lariksen afkomstig. Deze zijn eveneens voorzien van knobbeltjes die ineengevlochten een uitstekende greep waarborgen. Van larikstakken gebouwde nesten in lariksen zijn stevige bouwsels, geheel anders dan de vaak tussen de steuntakken wegzakkende nesten in douglas of fijnspaar. Vermoedelijk werd dit type nestplaats voor Wespddieven pas geschikt op het moment dat voldoende dekking was gewaarborgd, dus in oudere lariksen met vervormde kruinen. Voor Havik en Buizerd was dekking minder cruciaal en kon al veel eerder halverwege de stam open en bloot een nest worden gebouwd. Bij beide soorten bewaakt het vrouwtje de jongen gedurende de eerste vier levensweken of langer, soms zelfs tot na het uitvliegen. In bijna alle gevallen zal ze vlakbij het nest zitten en direct ter plaatse zijn zodra er gevaar dreigt. Wespddieven kunnen daarentegen het nest urenlang alleen laten, een riskante onderneming in onze door Haviken gedomineerde bossen.

Een minder leuke bijkomstigheid is dat de toenemende voorkeur van Wespddieven voor lariksen het zoeken naar nesten niet altijd gemakkelijker maakt. Hoewel lariksen een transparanter bos vormen dan douglassen, prefereren Wespddieven percelen lariksen die gemengd zijn met loofhout. Vooral wanneer er beuken tussen de lariksen staan, kunnen die het zicht op een nest volledig ontnemen. In de winter zijn dergelijke nesten natuurlijk wel makkelijk te zien. Zodoende is 'boomtoppen' niet meer het exclusieve middel om nesten op te sporen. Ook de doorsnee-karteerder kan nu een deel van de nesten eruitlopen, zij het dat hij daarvoor 's winters op pad moet.

Summary: Honey Buzzards *Pernis apivorus* in Drenthe increasingly nest in Japanese larch *Larix leptolepis*

Over the period 1979-99, Honey Buzzards in the province of Drenthe used six tree species for nesting (Appendix 1), mostly Douglas fir and Japanese larch. Although nesting in Douglas fir is still preferred in the late 1990s (33% of the nests in 6% of the wooded area), nesting in Japanese larch showed a distinct increase over the years (Figure 1) from 0% in 1979-84 to 45% in 1994-99 (in 17% of the wooded area). The proportion of egg-laying pairs raising fledglings in Douglas fir nor Japanese larch showed any changes in 1979-99, being respectively 85% (n=47) and 72% (n=25; Appendix 2), and is therefore thought not to have acted as a stimulus for the remarkable change to nesting in Japanese larch. It is argued that Japanese larch, already for several decades the preferred nesting tree in Goshawk *Accipiter gentilis* and Common Buzzard *Buteo buteo*, has only recently become suitable for nesting Honey Buzzards. Larch plantations in Drenthe were planted in the 1940s. Maturation of larches in the last decade resulted in denser crowns with a higher proportion of misfigured treetops. These latter -often secluded- sites are clearly preferred by Honey Buzzards, contrary to Goshawks and Common Buzzards which make bulky nests halfway up the trunk. Both sexes of the Honey Buzzards start foraging in the third week of life of the nestlings, attending the nest sporadically and for short periods afterwards (unless wasp densities are high, and especially females may linger near the nest for longer periods). In the Goshawk-riddled forests of Drenthe, nest protection through cover is therefore a priority. Such cover in larches has only recently become available after sufficient maturation of the larch plantations.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlands roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
Bijlsma R.G. 1997. Handleiding roofvogelonderzoek Nederland. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
van Manen W. 1992. Het verzamelen en clusteren van wespddiefwaarnemingen *Pernis apivorus*. Drentse Vogels 5: 12-23.
van Manen W. & Nijmeijer H. 1989. De Wespddief in Drenthe: inventarisatie, methodiek en resultaten 1985/1986. Drentse Vogels 2/3: 105-115.

Adres: Oosterbroekstraat 45, 9402 RB Assen.

Bijlage 1. Nestboomkeuze van Wespendienven in Drenthe in 1979-99. *Choice of nesting trees by Honey Buzzards in Drenthe in 1979-99.*

Periode <i>Period</i>	Douglas <i>Ps.menziesii</i>	Jap.lariks <i>L.leptolepus</i>	Fijnspar <i>Picea abies</i>	Sitkaspar <i>P.sitchensis</i>	Grove den <i>Pin.sylvestris</i>	Zomereik <i>Quer.robur</i>	Totaal <i>Total</i>
1979-84	8	0	1	0	3	1	13
1985-89	18	5	6	0	4	0	33
1990-94	15	9	4	3	1	0	32
1995-99	14	19	2	1	4	2	42
Totaal Σ	55	33	13	4	12	3	120

Bijlage 2. Broedsucces van Drentse Wespendienven in douglas- en lariksnesten in 1979-99. Per periode is aangegeven in hoeveel nesten eieren werden gelegd, in hoeveel nesten jongen aanwezig waren en hoeveel nesten uiteindelijk uitvliegende jongen opleverden. *Breeding success of Honey Buzzards nesting in Douglas fir and Japanese larch in Drenthe in 1979-99. For each period it is shown in how many nests eggs were laid, young were found and young fledged.*

Periode <i>Period</i>	Nesten in Douglasspar <i>Nests in Douglas fir</i>			Nesten in Japanse lariks <i>Nests in Japanese larch</i>		
	Met eieren <i>With eggs</i>	Met jongen <i>With young</i>	Uitgevlogen <i>Fledged</i>	Met eieren <i>With eggs</i>	Met jongen <i>With young</i>	Uitgevlogen <i>Fledged</i>
1979-84	5	4	4	0	0	0
1985-89	15	15	15	5	4	4
1990-94	16	16	12	4	4	4
1995-99	11	11	9	16	12	10
Totaal Σ	47	46	40	25	20	18

Bijlage 3. Gebruiksduur van nesten (niet altijd in opeenvolgende jaren) in verschillende boomsoorten door Drentse Wespendienven in 1979-99. *Duration of occupation (not necessarily in consecutive years) of nests in different tree species in Drenthe in 1979-99.*

Aantal jaren bezet <i>Years occupied</i>	1	2	3	4	5	6	7
Douglasspar <i>Pseudotsuga menziesii</i>	17	11	1	2	0	0	1
Fijnspar <i>Picea abies</i>	2	4	1	0	0	0	0
Sitkaspar <i>P. sitchensis</i>	0	0	0	0	1	0	0
Grove den <i>Pinus sylvestris</i>	6	2	1	0	0	0	0
Japanse lariks <i>Larix leptolepis</i>	18	3	3	0	0	0	0
Zomereik <i>Quercus robur</i>	0	0	0	0	1	0	0